Összefoglaló a keszthely-fenékpusztai késő római erőd területén végzett ásatásról

2014. 07. 28. – 2014. 08. 22

Ásatásvezető: Straub Péter (Göcseji Múzeum)
Munkatársak: Dr. Heinrich-Tamáska Orsolya (Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas e. V.), Dr. Roland Prien (Karl-Rupprechts-Univ. Heidelberg)
Konzulens: Dr. Müller Róbert
Ásatási engedély száma: 05D/EU/0240-10/2014
A Nemzeti Kulturális Alap Építőművészet és Örökségvédelem Kollégiuma támogatásával

A 2014. évi német-magyar közreműködéssel végzett feltárás – mint hitelesítő ásatás – a 2009., 2011. és a 2013. évi kutatásokat folytatva három épületre koncentrált, melynek során összesen hét szelvényt nyitottunk meg.
Az 'A' – más néven 25. számú – épület területén öt szelvényt jelöltünk ki: 2014/2D, 2E, 2F, 2G, 2H. Idei kutatásunk másik területe a 27. számú épület volt, ahol a 2014/3A9 számú szelvénnyel, a 24. számú fürdőépületnél pedig a 2014/3C névvel nyitottunk meg felületet. A tervezett 2014/3D szelvényt idő hiányában nem ástuk ki.
A szelvények felülete összesen 233 m^2, megoszlásuk a következő:
2014/2D: 13 x 5 m + 2 x 2 m
2014/2E: 4 x 4 m
2014/2F: 4 x 4 m
2014/2G: 3 x 3 m
2014/H: 6 x 8 m
2014/3A9: 4 x 4 m + 1 x 2 m
2014/3C: 6 x 8 m + 3 x 3 m

<u>25. sz. épület</u>
Az 25. számú épületnek döntő jelentősége van mind az erőd építése előtti nyomok kutatásában, mind pedig a terület népvándorlás kori használatának kérdésében. Az épület 3.300 négyzetméterével pannoniai viszonylatban is különösen nagyméretű, melynek rendeltetéséről, alaprajzáról és periódusairól számos elképzelést találni. Már a korábbi három ásatási szezon is egyértelműen megmutatta, hogy a Csák Árpád-féle 1906-os alaprajz és az elmúlt években nagy területen elvégzett geofizikai felmérések eredményei azért nem

egyeznek, mivel több fázis épült egymásra. A területről a korábbiakban folyt ásatások leletanyaga a Kr. u. 3. század vége/4. század elejétől a Kr. u. 6–7. századig keltezhető.
Idén az épület területén öt szelvényt nyitottunk, ahol a geofizikai felmérések alapján az eddigi alaprajzhoz kapcsolódóan kőfalak is várhatóak voltak. A 2E, 2F és 2G szelvényekben részben csak a Csák által már kiszedett falak nyomait találtuk meg. A geofizikai felmérések alapján feltételezett apszis a kerékpár úttól délre a 2F, illetve a Csák által lokalizált fűtőcsatorna nyomai a 2E szelvényben nem kerültek elő, mindkét esetben jól kirajzolódtak azonban a kiszedett falak nyomai, illetve az alapozás megmaradt részei *(1. és 2. kép)*. A 2G szelvényben szintén csak a korábbi ásatások által kiszedett falapozások árkait tudtuk dokumentálni *(3. kép)*, itt sok késő római, talán Kr. u. 5. századi érem is került elő.
A 2D szelvényben az előbbiekkel szemben nagyon összetett stratigráfiát figyelhettünk meg, ami több építési fázisra utal. A római objektumok közül a legkorábbi, a szelvény délkeleti sarkában a Csák-féle alaprajzból ismert perystil-udvar északnyugati sarka, ami egy terazzo padló alatt feküdt *(4. és 5. kép)*. A falak alapárkának betöltéséből egy hagymafejes fibula és egy késő római érme került elő, feltehetően a Kr. u. 4. század középső harmadára keltezhető tehát az átépítés, amikor is a falat visszabontották és egy terazzo padlót húztak fölé, ami ezen a részen erősen besüppedt volt.
A szelvény északi felében előkerült egy további, a korábbi ásatásokból már ismert hosszúkás, mély pillér alapozása *(6. és 7. kép)*, aminek a padlószintjén felmenő rész is volt, ami arra utal, hogy a körülötte levő terazzo padlót egyidejűleg tovább használták. Összesen hat ilyen pillér tagolta itt hajdan a belső teret, a padlót borító törmelékrétegből népvándorlás kori kerámia is előkerült. Feltételezhető, hogy a pillérekre az aula lefedése kapcsán volt szükség, s mind az építéstechnika, mind pedig a leletek alapján már egy római kor utáni építési fázisról beszélhetünk.
Hasonlóan mély alapozások nyomait találtuk meg a 2H szelvényben *(8. kép)*, ami a technika alapján szintén ehhez a fázishoz köthető, s az aulához kívül kapcsolódó portikusz egy része lehetett. Ez azt jelenti, hogy ez sem a Csák-féle perystil villa alaprajz része kell, hogy legyen, hanem egy későbbi fázist képvisel. Az alapozásokból a köveket teljesen kitermelték, de a kemény löszös talaj oldalában kirajzolódtak a nagy terméskövek lenyomatai.

<u>27. sz. épület</u>

A 2014/3A9 jelű szelvényt a 27. számú épület területén jelöltük ki, a tavalyi 2013/3A6-os szelvényben talált hypocaustumnak feltételezett objektum nyomait kutatva tovább. Az átégett, anyagos rész feltehetően egy preafurnium és nem hypocaustum, ami egyidejű lehet a 27.

számú épülettel. Előkerült egy további É–D-i fal, aminek kapcsolata a 27. számú épülettel továbbra sem egyértelmű *(9. kép)*. Egy kutatóárokkal kelet felé rábontottunk az apszisra, hogy a kapcsolódást tisztázhassuk. Itt is jelentkezett az apszison kívül egy É–D-i irányú fal *(10. kép)*, ami párhuzamos, de keskenyebb a szelvényben talált fallal.

24. sz. épület

A 2014/3C szelvényben a 24. sz. fürdőépületet kutattuk, aminek a latrináját és egyik medencéjét 2009-ben idei szelvényünktől keletre, a Balaton irányába már feltártuk.

A geofizikai felmérések alapján itt több helyiség részleteire ástunk rá: szelvényünkben egy É–D-i és egy K–Ny-i irányú falat is találtunk *(11. kép)*. Jól elkülöníthetőek voltak a vastag, kis kövekből, malterrel falazott alapozások a ’felmenő’ falaktól, ahol már kváderköveket is használtak *(12. kép)*. Padlóréteget azonban csak egyetlen helyiségben találtunk, igen rossz megtartással. Szelvényünk keleti bővítésében apszisos záródású, rendkívül jól állapotban megmaradt medencét tártunk fel, melynek padlóját kétszer is megújították *(13. kép)*. Vastagsága utal, hogy padlófűtés lehet alatta. Ezt ellenőrizni nem tudtuk, mivel egy esetleges későbbi bemutatás lehetőségére gondolva nem akartuk a padlót roncsolni. A szelvény északkeleti sarkában talált feltöltés ennek a résznek egy későbbi átépítésre utal, aminek felső terazzo rétegében csőlenyomatok maradtak meg. A szelvényből előkerült leletanyag nagyon szegényes, mindössze pár késő római kori érmét és kerámiát találtunk. Minden jel ara utal, hogy az épületet a népvándorláskorban már nem használták.

A szelvényekben talált falmaradványokat az ásatás befejezését követően kézi erővel földdel óvatosan elfedtük, majd a szelvényeket munkagéppel visszatemettük.

Mellékletek:

1. kép: a 2F szelvény 25. sz. épület déli záródásánál a kiszedett falalapozás (2F/4. obj.) helyével a Csák-féle ásatások nyomán

2. kép: a 2E-szelvényben a 25. sz. épület keleti záródása (2E/1. obj.) egy apszissal (2E/2. obj.)

3. kép: a 2G szelvényben a 25. sz. épülethez nyugaton kapcsolódó 'szentély' a kiszedett falalapozások helyével metszetben a Csák-féle ásatások nyomán

4. kép: a 2D szelvényben a 25. sz. épület a terazzo padló alatti L-alakú kiszedett falalapozással (2D/25, 30, 34. obj.)

5. kép: a 2D szelvényben a 25. sz. épület a terazzo padló alatti L-alakú, kiszedett falalapozással (2D/25, 30, 34. obj.)

6. kép: a 2D szelvényben a 25. sz. épület masszív pilléralapozása (2D/3. obj.) az aula területén

7. kép: a 2D szelvényben a 25. sz. épület pilléralapozásának (2D/3. obj.) metszete

8. kép: a 2H szelvényben a 25. sz. épület 11. objektuma – egy Csák által kitermelt mély pilléralapozás metszete

9. kép: a 3A9 szelvény 3. felületén a 27. sz. épület egy É–D-i irányú fallal (3A9/1. obj.) és a hypocaustum (3A9/3. obj.) nyomával

10. kép: a 3A9 szelvényben a 27. sz. épület egy É–D-i irányú fallal (3A9/24. obj.) és az apszis (3A9/25. obj.) nyomával

11. kép: a 3C6 szelvény a 24. sz. épület falalapozásainak helyével

12. kép: a 3C6 szelvény a 24. sz. épülettel a falalapozások helyével

13. kép: a 3C7 szelvényben a 24. sz. épület egy apszisos záródású medencéje (3C/3, 32, 34. obj.)

Zalaegerszeg, 2014. szeptember 10.

Straub Péter

KF 2014
SZEL 2G
METSZET 2

KF2014
SZEL 2D3
FEL 3
2014 08 13

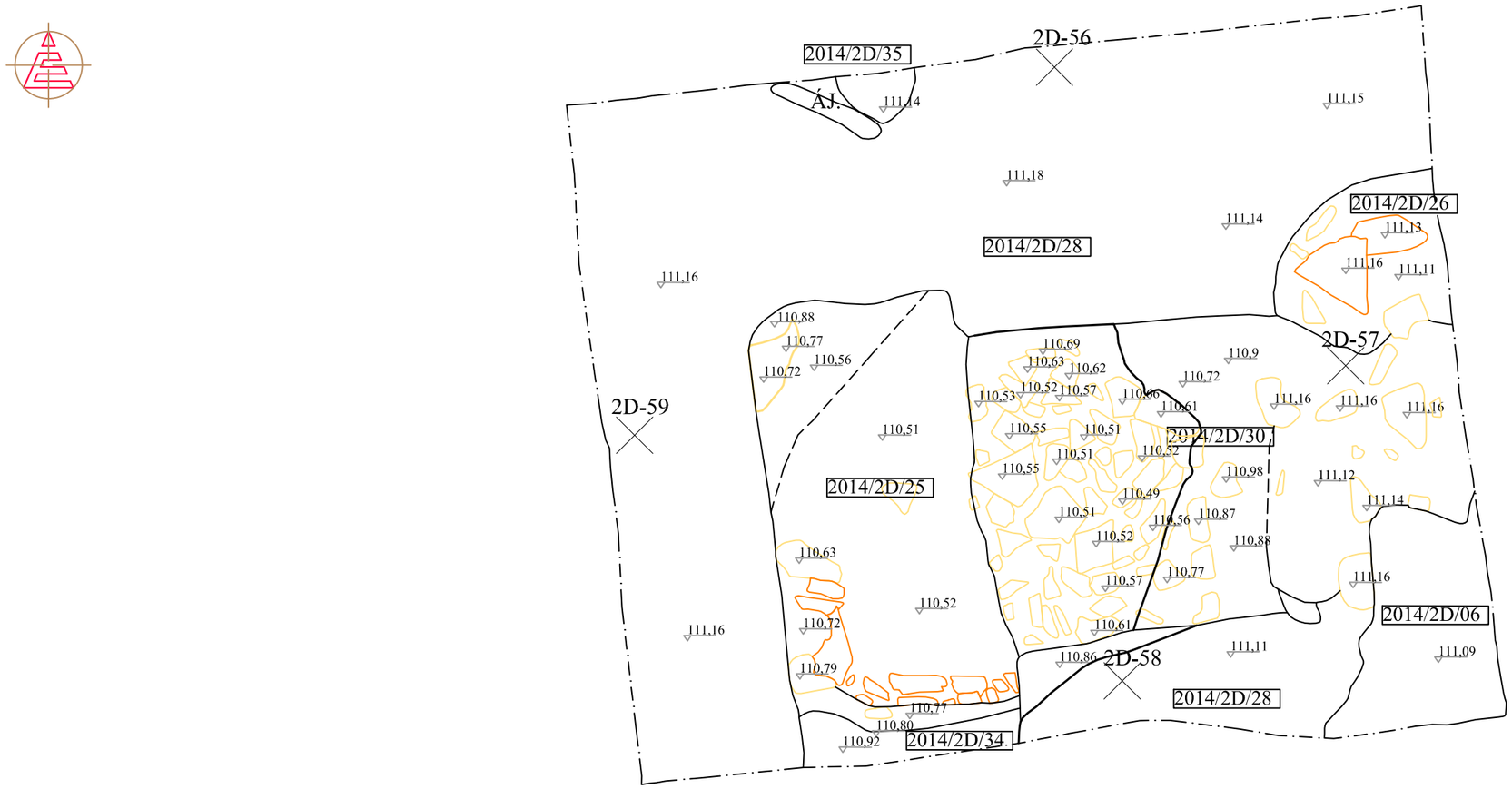

2D3

2D4

0 1m

GÖCSEJI MÚZEUM	GÖCSEJI MÚZEUM 8900 ZALAEGERSZEG, BATTHYÁNY U. 2.
LELŐHELYAZONOSÍTÓ:	KESZTHELY-FENÉKPUSZTA - ERŐD (Ny.a. 10530)
RAJZSZÁM:	2014/2D3/6 PL3
RAJZ:	ALAPRAJZ M=1:20
ÁSATÁSVEZETŐ: STRAUB PÉTER	MÉRETARÁNY: 1:20
HELYSZÍNI RAJZ: MOLNÁR RÓBERT KESZTHELY, 2014. 08. 19.	ÁTRAJZOLTA: KÁMÁN BEÁTA ZALAEGERSZEG, 2015. 01. 30.
	RAJZSZÁM: 6

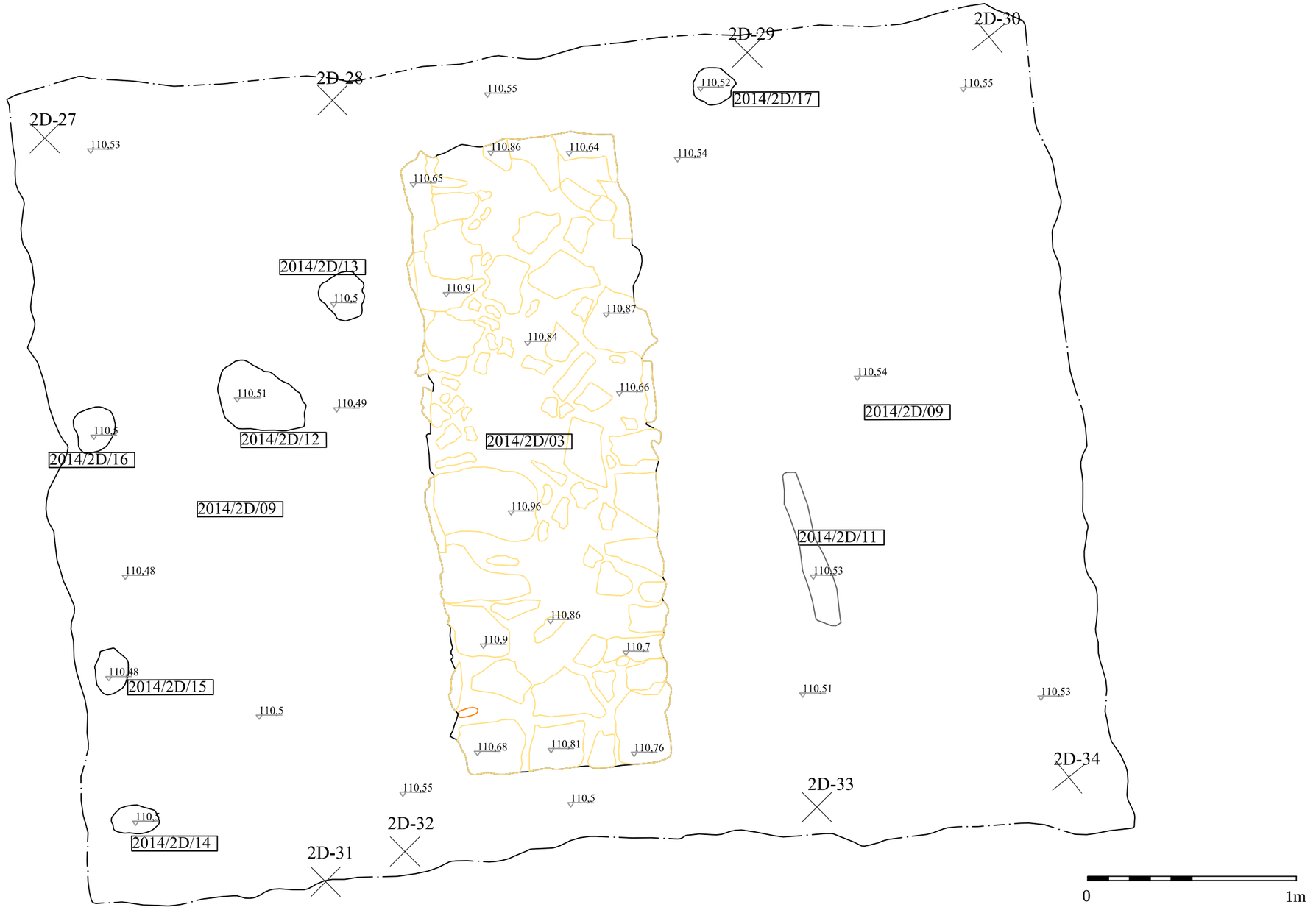

GÖCSEJI MÚZEUM	GÖCSEJI MÚZEUM 8900 ZALAEGERSZEG, BATTHYÁNY U. 2.
LELŐHELYAZONOSÍTÓ:	KESZTHELY-FENÉKPUSZTA - ERŐD (Ny.a. 10530)
RAJZSZÁM:	2014/2D1-5/2 PL1
RAJZ:	ALAPRAJZ M=1:20
ASZTASVEZETŐ: STRAUB PÉTER	MÉRETARÁNY: 1:20
HELYSZÍNI RAJZ: BAKOS BERTALAN KESZTHELY, 2014. 07. 30.	ATRAJZOLTA: KÁMÁN BEÁTA ZALAEGERSZEG, 2015. 01. 30.
	RAJZSZÁM: 2

KF 2014
SZEL 2D6
METSZET 2
2014 08 13

KF 2014
SZEL 2H3
METSZET 6
2014 08 12

KF2014
SZEL 3A9
FEL 3
2014 08 19

KF2014
2014 08 21

KF 2014
SZEL 3C6
FEL 2
2014 09 8

KF 2014
SZEL 3C6
METSZET 11
2014 08 18

KF2014
SZEL 3C7
FEL 1
2014 08 19